

RUS TILINI O'RGATISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARI VA USULLARINI PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI

*Allamberganova Baxargul Xudaybergenovna,
O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Nukus filiali tadqiqotchisi
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.02.1.014>*

Annotatsiya. Mazkur maqolada rus tilini o'rgatishning zamonaviy texnologiyalari va usullarini pedagogik-psixologik asoslari yoritib berilgan. O'quvchilarini rus tilini o'rganish texnologiyaning ahamiyati va pedagogik jarayonni boshqarishga asoslangan ongli ta'lim haqida so'z boradi. Chet tilini o'rganish bo'yicha yuzaga keladigan muammo va yetishmovchiliklar tahlil qilingan. Bundan tashqari rus tili darslarida yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish muammosi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: xotira, tafakkur, intellekt, ishonch, faoliyat, qobiliyat, chet tili, motivatsiya, mnemonika, loyiha texnologiyalari.

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

*Алламбергенова Бахаргул Худайбергеновна,
Соискатель Нукусский филиал Узбекского государственного университета физического
воспитания и спорта*

Аннотация. В данной статье освещены педагогико-психологические основы современных технологий и методов обучения русскому языку. Изучение русского языка своими учениками говорит о важности технологии и осознанного обучения, основанного на управлении педагогическим процессом. Проанализированы возникающие проблемы и пробелы в изучении иностранного языка. Кроме того, раскрыта проблема использования новых информационных технологий на уроках русского языка.

Ключевые слова: память, мышление, интеллект, уверенность, активность, способности, иностранный язык, мотивация, мнемоника, проектные технологии.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF MODERN TECHNOLOGIES AND METHODS OF TEACHING THE RUSSIAN LANGUAGE

*Allamberganova Baxargul Xudaybergenovna,
Uzbekistan State physical University of education and sports Nukus branch researcher*

Annotation. This article covers the pedagogical and psychological foundations of modern technologies and methods of teaching the Russian language. The study of the Russian language of its readers will talk about the importance of technology and conscious education based on the management of the pedagogical process. The problems and deficiencies that arise in foreign language learning have been analyzed. In addition, the problem of using new information technologies in the lessons of the Russian language is explained.

Keywords: memory, thinking, intellect, trust, activity, ability, foreign language, motivation, mnemonics, project technologies.

Kirish. Bugungi tezkor rivojlanayotgan zamonda ilm-fan, texnika ham shiddat bilan o'sib bormoqda. Har bir sohada taraqqiyot ilgari qadam tashlamoqda. Xususan, ilm-fanda ham katta o'zgarishlar, sezilarli yutuqlarga erishilmoqda. Har bir fanni yangi innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanib talabalarga yetkazib berish bugungi kundagi ta'limning asosiy talablaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston ta'lim islohatlarini amalga oshirish bo'yicha butunlay yangicha g'oyalar yondashuvlar, tamoyillar va yo'nalishlarga asoslangan bosqichga qadam qo'ydi. Shuni unutmashimiz kerakki, kelajagimiz poydevori ilm dargohlaridan yaratiladi. Aynan shu dargohlarda mamlakat ertangi kuniga zamin yaratiladi. Boshqacha qilib aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi, yosh avlodning bugun qanday ta'lim va tarbiya olishga bog'liq.

Dunyo haqidagi barcha bilimlar, jumladan, maktab fanlari ham til orqali idrok etiladi. Til nafaqat

aql gimnastikasi va asosiy muloqot vositasi, balki milliy o'zlikni shakllantirishning asosiy qurolidir. An'anaviy ravishda imlo va punktuatsiya qoidalarini o'rganish bilan chegaralangan rus tilidagi ta'lim nutqiy xulq-atvor ko'nikmalarini o'rgatish bilan to'ldirilishi kerak. Zamonaviy maktabda rus tilini o'qitish butun ta'lim tizimidagi sezilarli o'zgarishlar sharoitida amalga oshiriladi. Hozirgi bosqichda o'qitishning asosini asosiy kompetentsiyalarni shakllantirish bilan bog'liq tizimli-faollik yondashuvi tashkil etadi, ulardan biri kommunikativ komp et entsiyadir. Zamonaviy hayot o'quvchidan tilni mukammal bilishni, turli vaziyatlarda, noqulaylik his qilmasdan, turli odamlar bilan muloqot qilish qobiliyatini talab qiladi. Shunday ekan, fikrni og'zaki va yozma shaklda izchil ifodalash, yozilganlarni tahlil qilish va takomillashtirish, muhokama qilinayotgan masala yuzasidan malakali fikr bildira olish ko'nikmalarini shakllantirish o'quvchilar nutqi va nutqini rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. fikrlash faoliyati. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, kompyuter va telefonlarni juda yaxshi ko'radigan zamonaviy maktab o'quvchilari o'zlarining muloqotlarida jarangli iboralar, qisqartirilgan so'zlarni ko'proq ishlatishadi, ko'pincha jonli, madaniy nutqni mimika va imo-ishoralalar bilan almashtiradilar. O'quvchilar har doim ham o'z nutqlarida erkin bahslasha olmaydi, umumlashtirilgan xulosalar chiqara olmaydi yoki bir-biri bilan erkin va o'zboshimchalik bilan muloqot qila olmaydi. Ko'pincha ular jonli, madaniy nutqni standart kundalik yuz ifodalari va imo-ishoralari bilan almashtirishga harakat qilishadi.

Adabiyotlar tahlili. Rus tili darslarida matndan asosiy o'qitish vositasi sifatida foydalanish masalasi lingvistik va ilmiy-m etodik adabiyotlarda k eng yoritilgan. Turli yillarda 20-asrning taniqli tilshunoslari, psixologlari va p edagoglari M.T. Baranov, M.A. Rybnikova, N.M. Shanskiy va boshqa tadqiqotchilar. Bugungi kunda A.D.ning asarlarida. D eikina, T.A. Ladyzh enskaya, M.R. Lvov va boshqa zamonaviy olimlar, u to'liq asoslash oldi. Tilshunoslikda matn "tilni harakatda" ko'rsatadigan kat egoriya sifatida ta'riflanadi. Darsdagi nutq muhitini sun'iy emas, balki butunlay tabiiy holga keltirish uchun matnning ana shu sifati. Matn bilan ishlash polilogga aylanishi kerak, unda har bir o'quvchi faol ishtirokchiga aylanadi. Rus tili darsida o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi ijodiy faoliyati muhitini yaratish maktab o'quvchilarida matn bilan ishlashga qiziqish uyg'otadi. Matn bilan murakkab ish kabi ish turiga alohida e'tibor berilishi kerak. Va bu yerda matnlarni tanlash mezonlari juda muhimdir. Ular imlo jihatidan qiziqarli bo'lishi, uslubi, nutq turi, so'z boyligi jihatidan farq qilishi, turli sintaktik konstruktsiyalarni o'z ichiga olishi k erak. Bular A.S.Pushkin, I.S.Turg en ev, I.A.Bunin, K.G.Paustovskiy va boshqa mualliflarning asarlaridan parchalardir. Mazmun nuqtai nazaridan, o'qituvchi uchun til, nutq, so'zga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish zarurligi, so'z badiiy asarini yaratish jarayonining xususiyatlari to'g'risidagi matnlarni tanlash va tahlil qilish juda muhimdir. badiiy asarni ijodiy faoliyat turi sifatida idrok etish haqida. Zamonaviy o'quvchini tarbiyalash va rivojlantirishda shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga qaratilgan matnlar alohida rol o'ynaydi: xotira madaniyati, o'tmish, hozirgi va k elajakka munosabat, milliy an'analar, ekologik muammolar va boshqalar.

Tahlillar va amaliy natijalar. Rus tilini maktablar, kollej va litseylar, universitetlarda, shuningdek, maktabgacha ta'lim dargohlarida o'qitish yo'lga qo'yilgan. Rus tili ham ingliz tili kabi ikkinchi tilimizga aylanib bormoqda. Til - ta'limning eng muhim vositasidir, faqat ona tilini yaxshi bilishgina boshqa tillarni jumladan, rus tilini o'rganishga va o'qitishga yordam beradi. Bugungi kunda ko'plab ota-onalar nafaqat farzandlarining ona tilini saqlab qolishga, balki rus tili va boshqa xorijiy tillarni ham o'zlashtirishga intilmoqda. Jamiyatda rus tiliga bo'lgan talab, shuningdek, ota-onalarning iltimos va takliflari kun sayin ortib bormoqda. Agar ota-onalar farzandlarining rus yoki ch et tilini chuqur o'rgatadigan yaxshi maktabda o'qishini xohlasalar bola maktab yoshigacha bu tilni ma'lum darajada bilishi k erak. Shuni ta'kidlash k erakki, bolalar uchun til o'rganish qanchalik erta boshlansa, til ko'nikmalarini o'zlashtirish darajasi shunchalik yuqori bo'ladi. Rus tilini o'qitishning asosiy shakli darsdir. Sababi yurtimizda ushbu til birinchi tili bo'lgan aholi soni u qadar ko'p emas va hammadam ham jonli muloqot orqali ushbu tilni o'rganish imkoniyati mavjud emas. Mashg'ulotlarning asosiy maqsadi bolalarning nutq faolligini uyg'otish va rus tilidagi nutqning to'g'riligiga erishishdir. Bolalarga rus tilini o'rgatish bo'yicha ishlarni rejalashtirishda o'qituvchi guruhdagi, oilalardagi nutq holatini, bolalarning rus tilini tushunish darajasini hisobga olishi kerak. Har bir darsda nutq muammolarini har tomonlama y echish ko'zda tutilgan bo'lib, bunda mavzu va aniq vazifalardan qat'i nazar, tilning fonetik, leksik, grammatik jihatlari ustida ish bir vaqtda olib boriladi, izchil nutq malakalari shakllantiriladi. Rus tilini o'qitishning asosiy muammosi - bu bolaning yoshi. Ma'lumki, bolalarga rus tilini o'rgatishda ularning yoshi asos qilib olinadi, chunki bola chet tilini so'zlar, qo'shiqlar, musiqa va o'yinlar orqali o'rganadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ch et

tilini o'rgatishning asosiy maqsadlari:

- bolalarda ch et tilida boshlang'ich muloqot ko'nikmalarini shakllantirish;
- bolalarda ch et tillarini k eyingi o'rganishga ijobiy munosabatni shakllantirish;
- boshqa mamlakatlar hayoti va madaniyatiga qiziqishni rivojlantirish;
- ch et tilining tuzilishiga ko'nikish davrini tashkil etish;
- bolaning tushunishini osonlashtirish.

Har qanday tilni o'rgatishda bolaning nutqi yodlangan iboralar va so'zlarga asoslanishiga yo'l qo'ymaslik kerak, zero bu narsa bolani cheklab qo'yadi va doimiy takrorlanishga olib keladi. Avval boshidanoq bolalar tomonidan rus tilini o'rganishning asosiy sababi bu muloqot qilish uchun foydalanish g'oyasini o'z ichiga olmog'i lozim. Ushbu jihat bolaga erkinlik taqdim etadi hamda ma'lum bir qolipga tushib qolishdan saqlaydi. O'qituvchilar, ota-onalar va yonatrofdagilar tomonidan aytilgan aytilgan narsalarni tushunish va anglash rus tili o'qitishning dastlabgi davrlarida asosiy maqsad bo'lmog'i lozim. Maktabgacha yoshda rus tilini o'rgatishda bolalarda muloqot va malaka asoslari asta-s ekin shakllanadi, rus tilini o'rgatishning dastlabki bosqichlari quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- o'qituvchidan k eyin rus tilidagi so'zlarni fon etik nuqtai nazardan to'g'ri takrorlash qobiliyati;
- rus tili lug'atini mustahkamlash va o'zlashtirish;
- darslarni qiziqarli tashkil etadigan jihatlarga e'tibor qaratish va bolalarning tilni o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish.

O'qituvchilarning metodikasi hamda kasbiy mahorati yuqorida sanab o'tilgan maqsadlarga erishishda katta rol o'ynaydi. O'qituvchi oldiga qo'yilgan vazifa - kommunikativ vazifalardan foydalanish va xilma-xillik orqali bolani qiziqitirish va uni mashg'ulotga jalb qilish, barcha o'quvchilarni qamrab olish uchun hamma imkoniyatlarni ishga solishdir. Misol uchun, so'zlarni o'rgatishda siz birinchi navbatda bolaga biror jismni ko'rsatasiz va uning nomini rus tilida talaffuz qilishga undaysiz, o'quvchilar so'zni talaffuz qiladilar va yangi so'zni qayta talaffuz qiladilar. Og'zaki nutqni rivojlantirishda nafaqat rasmlardan balki istalgan turdagi ko'rgazmali qurollardan foydalaning. Bundan tashqari, rus tili musiqa, sh e'rlar, tez aytishlar va qofiyadosh so'zlarni yodlatish, talaffuz qildirish ham ancha samarali hisoblanadi. Agar taqdim qilinadigan audio materiallar videokliplar bilan birga taqdim etilsa yanada samaraliroq bo'lar edi, sababi bunda maktabgacha yoshdagi bolalar unda aks ettirilgan muloqot holatini, muloqotga kirishayotgan shaxslarning mimikalari, tana harakatlarini kuzatib yanada jarayonni anglashlari tezroq kechar edi.

So'nggi o'n yilliklarda rus tili metodologiyasida o'quvchilarning aqliy faoliyatini boshqarish uchun pedagogik- psixologik materiallardan foydalanila boshlandi; Maktab o'quvchilari va kompyuterlar o'rtasidagi muloqot psixologiyasi muammosi tobora dolzarb bo'lib bormoqda.

T eknika didaktika bilan chambarchas bog'liq. Didaktika bilim, ko'nikma va odatlarni o'zlashtirish va e'tiqodni shakllantirish qonuniyatlarini ochib beradi, ta'lim mazmunining hajmi va tuzilishini belgilaydi, o'qitishning metodlari va tashkiliy shakllarini, ta'lim jarayonining o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sirini takomillashtiradi.

Didaktika kurslarida usullarning turli tasniflari k eltirilgan. Usullarni r eproduktiv, qidiruv, muammoli deb atash mumkin. Ba'zi didaktika metodlarini ma'ruza, amaliy, mashq usuli, tahlil yoki sintez usuli, deduktiv, induktiv, til tahlili usuli, kommunikativ metod, genetik (so'z yasashini o'rganishda, uchun misol), imlo masalalarini y echish usuli (imloni t ekshirish orqali), uni qidirish usuli sifatida tasniflash mumkin va hokazo. Uslubda ko'plab didaktik tushuncha va atamalar ham qo'llaniladi: dars, darslik, malaka, o'quv maqsadlari, ta'lim va boshqalar. O'qitish predmeti - rus tili - texnikaning tilshunoslik va uning asosiy tarmoqlari bilan eng yaqin aloqasini ta'minlaydi.

"Til - bu tizim va uni maktabda o'rganish tizimli bo'lishi kerak, ya'ni uning barcha darajalari va bo'limlari o'zaro bog'liqlik va o'zaro ta'sirda o'rganilishi kerak: so'zning grammatik ma'nosi ustida ishlash uning fonetik va so'z yasash tahlilini, ma'nosini to'g'ri tushunishni, boshqa so'zlarga mos kelishini, so'zning gap tarkibiga kirishini va so'zning so'z yasashini taqozo etadi. Bunday yondashuv tilni yagona funksional tizim sifatida egallashni ta'minlaydi".

Tizimli yondashuv o'quv jarayonini mod ellashtirishni talab qiladi. Ushbu yondashuvning boshlang'ich nuqtasi "lingvistik shaxs" modelidir. U ijtimoiy tartibga asoslanadi. O'qituvchi maktab o'quvchilariga dars berishga kirishar ekan, ta'lim tizimimizdan o'tgan yosh bolada qanday til ko'nikmasi va qobiliyati bo'lishini aniq tasavvur qilishi k erak.

Ilmiy bilishning umum e'tirof etilgan tamoyillari va usullari majmui sifatida tizimli yondashuv

nazariyasi kabi xususiyatlarni quyidagi olimlar tadqiqot olib borganlar: V.V. Babayts eva, E.F. Gl ebova, A.D. D eykina, N.D. D esya eva, E.D. Dn eprov, L.Yu. Maksimov, M.V. Panov, M.M. Razumovskaya, N.M. Shanskiy va boshqalar. O'rta maktab dasturlaridagi sezilarli o'zgarishlar rus tilini ona tili sifatida o'qitishga kommunikativ yondashuvning o'rnatilishi bilan bog'liq. Dasturlarga "matn", "matn turlari", "matn uslublari" kabi ko'plab nutq fanlari tushunchalari kiritildi, bu rus tilini o'qitishda kommunikativ yo'nalishning oshishiga olib keldi. Maktabda matn tanqidining asoslari quyidagi tilshunoslar tomonidan ishlab chiqilgan. Kostomarov, L.A. Vedenskaya, N.A. Ippolitova, V.N. Meshcheryakov, I.B. Golub, T.I. Chizhova va boshqalar.

Asrlar boshida tilni o'rganishdan nutqni o'rganishga e'tibor qaratildi, olimlar e'tibori esa o'rganish ob'yektidan (tildan) nutqiy faoliyat sub'yektiga (inson) o'tdi. Bu fakt antropotsentrik (yunoncha antropos - odam) deb ataladigan yondashuvning sezilarli darajada kuchayishini oldindan belgilab berdi. Ushbu yondashuv doirasida inson barcha ilmiy konstruksiyalar uchun mos yozuvlar nuqtasi sifatida ishlaydi.

Antropotsentrik yondashuv o'zining zamonaviy ko'rinishida nihoyat gumanitar fanlarda yaqinda, ming yilliklar boshida shakllandi, garchi u V.Gumboldtning lingvistik kontseptsiyasidan boshlangan. U nafaqat tilshunoslikda, balki metodologiyada ham yangi muammolarni shakllantirishni talab qildi. Ushbu yondashuv doirasida inson barcha ilmiy konstruksiyalar uchun mos yozuvlar nuqtasi sifatida ishlaydi. Shunday qilib, antropologik yondashuvga ko'ra, asosiy e'tibor talabaning tilni o'zlashtirishdagi faolligiga, bu faoliyatni boshqarishga, nutqni rivojlantirishga va shaxsning o'zini-o'zi rivojlantirishga qaratiladi. Mualliflarning ilmiy ishlanmalari rus tilini o'rganish tamoyiliga asoslanadi. Bibler, D.N. Bogoyavlenskiy, A.A. Bodalov, P.Ya. Galperin, B.S. Gershunskiy, N.D. Golev, V.V. Davydov, A.A. Leontyev, A.N. Leontyev, N.A. va boshqalar.

"Rus tili metodologiyasini muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun boshqa tegishli ilmiy yo'nalishlar - prosodiya, diction nazariyasi, stilistika, ritorika va adabiy janrlar nazariyasi bilan aloqalar zarur. O'quvchilar nutqini rivojlantirishda metodika adabiy tanqid, poetika, mantiq va sahna ijrochiligi nazariyasiga asoslanadi".

Metodika tarixiy grammatika, fonetika va dialektologiyaga tayanmasdan ishlaymaydi. U yangi lingvistik nazariyalarning paydo bo'lishiga sezgir: so'z yasash nazariyasi, matn turlari nazariyasi, gaplarning aktual bo'linish nazariyasi, imlarning fonemik nazariyasi va boshqalar. Shu bilan birga, o'zlarining ilmiy izlanishlarida ko'pchilik mualliflar ilmiy bilimlar uzluksizligi va tarixiy xotiraga tayanishda ifodalangan tarixiylik tamoyiliga tayanadi.

Xulosa qilib aytganda, yosh bolalarga til o'rgatish qiziqarli mashg'ulotdir. Bugungi kunga qadar barcha bog'chalar zarur jihozlar bilan ta'minlangan. O'qituvchi bolalar bilan ishlashda o'z metodikasiga amal qilishi, ularni rus va boshqa chet tillarini o'rganishga qiziqitira olishi kerak. Bolalar qo'shiqlari, she'rlari va boshqa bir qator o'yinlar yordamida o'qituvchi bolalarni yangi xorijiy tillarni o'rganishga jalb qila olishi kerak. Bundan tashqari, chet tilini o'rganish yangi ko'nikma va bilimlarga ega bo'lishga, boshqa mamlakatlar tarixi va madaniyati haqida ko'proq ma'lumot olishga yordam beradi. Har bir otana o'z farzandining chet tilini bilishini va o'zlashtirishini xohlaydi, shuning uchun chet tilini o'rganishni maktabgacha yoshdan boshlab 4-5 yoshdan boshlagan maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Amonashvili Sh. Insonparvarlik pedagogikasi haqida mulohazalar. - M., 2001 yil.

Bespalko V.P. Pedagogika va ilg'or ta'lim texnologiyalari. - M., 1995 yil.

Suvorova V.P. Matnni idrok etish va yaratishni o'rganish yagona ijodiy jarayondir // RYaSh. - 2001. - 6-son.

Stepanova L.S. Matnni tahlil qilish imtihonlarga tayyorgarlik ko'rishning asosiy turi sifatida // RYaSh. - 2001. - 2-son.

Arkipova E.V. va boshqalar Rus tilini o'qitish nazariyasi va amaliyoti: Darslik talabalar uchun yordam yuqoriroq ped. darslik muassasalar Ed. R.B. Sabatko eva. - M.: «Akademiya» nashriyot markazi, 2005. - B. 9.

Balixina T.M. Filologning kasbiy kompetensiyasining mazmuni va tuzilishi. Rus tilini o'qitishning uslubiy muammolari. dis. ishga ariza uchun uch. Art. dok. p ed. Sci. M.: 2000. - B. 59.

Arkipova E.V, Voit el eva T.M., Deykina A.D. va boshqalar Rus tilini o'qitish nazariyasi va amaliyoti: Oliy pedagogik o'quv yurtlari talabalar uchun darslik / Ed. R.B. Sabatko eva. - M.: "Akademiya" nashriyot markazi, 2005 yil.